

ESPAD-rapporten for 2007

Rusmiddelbruk blant skoleelever i 35 europeiske land

Sammendrag

Forord

Vi har gleden av å presentere dette sammendraget av resultatene av Den europeiske undersøkelsen om skoleelevers rusmiddelvaner for 2007, produsert av European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD). Rapporten er på engelsk, men for å sikre rapporten størst mulig utbredelse i Europa utgis sammendraget på 23 språk.

Det flerspråklige sammendraget er et produkt av samarbeidet mellom EONN og ESPAD. Vi har nemlig felles mål: å utvide tilgangen til informasjon og ekspertise om skoleelevers bruk av alkohol og andre rusmidler utviklet av ESPAD-prosjektet, å øke tilgjengeligheten av, kvaliteten på og sammenlignbarheten for data fra skoleundersøkelser, og å få maksimal analytisk innsikt i tilgjengelige opplysninger på dette området.

EONNs mandat er å samle inn, analysere og spre faktiske, objektive, pålitelige og sammenlignbare opplysninger om narkotikasituasjonen i Europa. Informasjonen produsert av ESPAD-prosjektet er en viktig kilde til informasjon for å danne seg et bilde av europeisk ungdom. ESPAD-prosjektet sikrer en felles tilnærming til informasjonsinnsamling om rusmiddelbruk blant 15-16 år gamle skoleelever i Europa og gjør det mulig å vurdere trender over tid.

Arbeidet i ESPAD-prosjektet ville ikke vært mulig uten velvillig støtte fra den svenske regjeringen, Folkhälsoinstitutet og Pompidou-gruppen. Vi vil også benytte anledningen til å takke alle statlige og ikke-statlige organisasjoner i ESPAD-landene som har bidratt til finansiering, datainnsamling, analyse og spredning av dette viktige materialet.

Wolfgang Götz, direktør EONN
Björn Hibell, ESPAD-koordinator

Sammendrag

Hovedformålet med den europeiske undersøkelsen om skoleelevers rusmiddelvaner (ESPAD) er å samle inn sammenlignbare data om rusmiddelbruk blant 15-16 år gamle skoleelever for å overvåke trender både innenfor det enkelte land og landene imellom. Så langt har ESPAD-prosjektet samlet inn data i fire omganger. Den første studien ble gjennomført i 26 land i 1995, mens datainnsamlingen i 2007 ble gjennomført i 35 land. I dette sammendraget presenteres de viktigste resultatene fra 2007-undersøkelsen og resultatene med hensyn til langsiktige trender. En kort metodeoversikt er gitt innledningsvis.

Uavhengige forskningsteam i landene som deltar, utgjør grunnstammen i dette samarbeidsprosjektet. Over 100 000 skoleelever fra følgende land deltok i ESPAD-undersøkelsen i 2007: Armenia, Østerrike, Belgia (Flandern), Bulgaria, Kroatia, Kypros, Tsjekkia, Danmark, Estland, Færøyene, Finland, Frankrike, Tyskland (7 delstater), Hellas, Ungarn, Island, Irland, Isle of Man, Italia, Latvia, Litauen, Malta, Monaco, Nederland, Norge, Polen, Portugal, Romania, Den russiske føderasjon, Slovakia, Slovenia, Sverige, Sveits, Ukraina og Storbritannia.

Metodikk og datakvalitet

Som i tidligere ESPAD-studier ble undersøkelsene gjennomført etter standardiserte metoder og med et felles spørreskjema for å oppnå størst mulig sammenlignbarhet for dataene. De fleste dataene ble samlet inn i løpet av våren 2007, og målgruppen var skoleelever født i 1991, med en gjennomsnittsalder på 15,8 år på det tidspunkt dataene ble samlet inn.

Dataene ble innsamlet på grunnlag av gruppeadministrerte spørreskjemaer. Skoleelevene besvarte spørsmålene anonymt i klasserommet, med læreren eller en forskningsassistent som undersøkelsesansvarlig. Med to unntak var utvalgene av klasser nasjonalt representative: I Tyskland ble studien gjennomført i 7 av 16 delstater (Bundesländer), mens datainnsamlingen i Belgia begrenset seg til den flamsktalende delen (Flandern).

Innholdet i den internasjonale rapporten er basert på standardiserte landrapporter og datasett oversendt til koordinatorene og den databaseansvarlige. Et par av landene hadde mindre problemer av metodisk karakter, men de var ikke av et omfang som truet resultatenes sammenlignbarhet i særlig grad, og validiteten generelt anses å være høy for de fleste landene. Den nasjonale kulturelle kontekst for skoleelevenes besvarelser har imidlertid ganske sikkert vært varierende.

Utvalgsstørrelsene i hvert land lå like oppunder eller over det anbefalte antallet på 2 400, bortsett fra i de minste landene, der færre, men relevante, skoleelever inngikk i undersøkelsen. Danmark hadde imidlertid et lite brutt utvalg og et høyt frafall fra skolen, noe som ga et nett utvalg som var for lite til å kunne betraktes som helt representativt og dermed fullt sammenlignbart.

Små forskjeller i punktestimater mellom land eller over tid må tolkes med forsiktighet. Som en tommelfingerregel kan man imidlertid si at gitt størrelsen på de nasjonale utvalgene og utvalgsmetodene som ble brukt, så vil forskjeller på mer enn et par prosentpoeng med ganske stor sikkerhet kunne betraktes som signifikante.

Sigaretter

Spørreskjemaet begynte med et lite antall spørsmål om røyking. I gjennomsnitt rapporterte 58 % av skoleelevene i landene som deltok i 2007-undersøkelsen, at de hadde prøvd å røyke minst én gang, og 29 % hadde røykt i løpet av de siste 30 dagene. To prosent av alle skoleelever hadde røykt minst én pakke sigaretter daglig i løpet av den siste måneden.

Rangeringen av landene ble mer eller mindre den samme for røykt noen gang og relativt nyere bruk (siste 30 dager). De landene som har høy forekomst av sigarettbruk siste 30 dager, er Østerrike, Bulgaria, Tsjekkia og Latvia (40–45 %), og lav forekomst Armenia, Island, Norge og Portugal (7–19 %). Det er ikke noe klart geografisk mønster her, men skoleelever i sentral- og østeuropeiske land er ofte blant dem som rapporterer høyere tall for røyking.

I land som har en større andel røykere blant skoleelevene, er det også større sannsynlighet for at skoleelevene rapporterer at det er lett å få tak i sigaretter. Tidlig debutalder (13 år eller yngre) er på landnivå også assosiert med høye nivåer av bruk siste måned. I snitt rapporterte 7 % av skoleelevene at de hadde røykt sigaretter daglig siden de var 13 år gamle eller yngre. Daglig sigarettbruk i så ung alder er vanligst blant skoleelever i Tsjekkia, Estland, Latvia og Slovakia (prevalenstall på rundt 13 %) og minst vanlig blant skoleelever i Hellas og Romania (rundt 3 %).

Aggregert på landnivå er kjønnsforskjellene i 2007 ubetydelige når de gjelder røyking siste 30 dager. I enkelte land kan man imidlertid se store forskjeller. For eksempel lå tallene 16 prosentpoeng høyere for gutter enn for jenter i Armenia, og motsatt lå jentene 19 prosentpoeng høyere enn guttene i Monaco.

Over tid kan man notere en liten nedgang i røyking siste 30 dager idet totalt gjennomsnittlig prevalenstill har falt med fire prosentpoeng fra 1995 til 2007 i ESPAD-land med sammenlignbare data for alle fire undersøkelsene.

Hvis vi begrenser sammenligningen til perioden 1999 til 2007, er nedgangen i relativt nyere bruk av sigaretter på syv prosentpoeng.

En liten kjønnsforskjell (4 prosentpoeng) ble notert i 1995, men denne forskjellen var borte i 2007.

Selv om det generelt er en langsiktig nedadgående trend når det gjelder røyking, har fire land motsatt utvikling med høyere nivåer i 2007 enn i 1995. Oppgangen i disse landene fant imidlertid sted allerede mellom 1995 og 1999, og situasjonen har siden vært relativt stabil. Bildet av trenden for røyking siste 30 dager i ESPAD-landene er derfor totalt sett fallende, eller situasjonen er i det minste stabilisert.

Alkohol

I alle ESPAD-landene hadde minst to tredeler av skoleelevene drukket alkohol minst én gang – ESPAD-gjennomsnittet lå tett inntil 90 % i 2007-undersøkelsen. De tilsvarende gjennomsnittstallene for siste 12 måneder og siste 30 dager er henholdsvis 82 % og 61 %. Disse tallene er relativt uendret fra 1995 til 2007 for livstidsprevalens og prevalens siste 12 måneder. Tallene for siste 30 dager økt fram til 2003 før de falt noe i 2007, særlig blant gutter. Mellom de to siste undersøkelsene var det også en klar nedgang i gjennomsnittlig andel av skoleelever som hadde drukket øl og/eller vin siste 30 dager.

Bak disse gjennomsnittstallene skjuler det seg selvfølgelig store forskjeller landene imellom. For eksempel rapporterte 80 % av skoleelevene i Østerrike og Danmark om alkoholbruk i løpet av siste 30 dager (begrenset sammenlignbarhet) mot bare 31 % på Island og 35 % i Armenia.

Tallene for noen gang, siste 12 måneder og siste 30 dager er om lag de samme for gutter og jenter. Men når det er snakk om høyere hyppighet i samme tidsperspektiv (40, 20 og 10 ganger), er andelene oftest høyere blant gutter. Økt hyppighet rapporteres hovedsakelig av skoleelever i Østerrike og Tyskland (7 delstater), mens bare svært få skoleelever drikker så ofte i de nordiske landene Finland, Island, Norge og Sverige.

De samlede mengdene alkohol som ble konsumert ved siste anledning, siste "drikkesituasjon", var vanligvis lav i land hvor skoleelever drikker ofte, f.eks. i Hellas, og motsatt i land hvor skoleelevene drikker sjelden, et mønster vi finner blant annet i de nordiske landene Finland, Island, Norge og Sverige. Det er imidlertid unntak fra dette mønsteret, bl.a. i Danmark (begrenset sammenlignbarhet) og Østerrike, der skoleelever rapporterer om både høy hyppighet og store mengder. I de landene som har det høyeste gjennomsnittlige konsumet, Danmark (begrenset sammenlignbarhet) og Isle of Man, drikker gjennomsnittseleven nærmere 3–4 ganger mer enn i landene som har det laveste gjennomsnittskonsumet (Armenia og Kypros).

I nesten alle land drikker gutter mer enn jenter. Den mest markante unntaket her er Island, der jenter rapporterer å drikke større mengder enn gutter. I de aller fleste landene er øl den dominerende alkoholholdige drikken blant gutter, mens brennevin er den viktigste drikken blant jenter i litt over halvparten av landene.

Alt i alt er det øl som dominerer, idet øl står for om lag 40 % av konsumerte mengder (regnet i ren alkohol) ved siste drikkesituasjon, etterfulgt av 30 % for brennevin og 13 % for vin. Øl er enda mer dominerende blant gutter og står for om lag halvparten av deres totale konsum ved siste drikkesituasjon. Hos jenter er mønsteret jevnere fordelt, idet brennevin er den viktigste typen alkohol og utgjør om lag en tredel av deres totale konsum.

På landnivå er det en sterk positiv forbindelse mellom rapportert alkoholkonsum ved siste drikkesituasjon og oppfatning av beruselsesnivå samme dag. Så i land der skoleelevene rapporterte at de konsumerte større mengder alkohol, rapporterte de også høyere beruselsesnivå.

I snitt hadde halvparten av skoleelevene som deltok i ESPAD-undersøkelsen, minst én gang vært så beruset at de hadde sjanglet, hadde uklar tale eller hadde kastet opp. For 39 % av skoleelevene hadde dette skjedd i løpet av de siste 12 månedene, og for 18 % i løpet av de siste 30 dagene. Det var kjønnsforskjeller innad i det enkelte land når det gjaldt hvor ofte de hadde vært fulle – med høyere tall for gutter i enkelte land og for jenter i andre – men ESPAD-tallene sett under ett avdekket ingen kjønnsforskjeller.

Land med mange skoleelever som har vært fulle i løpet av siste 12 måneder, har vanligvis også høye tall for beruselse siste 30 dager. Av landene der mange skoleelever rapporterer å ha vært fulle så ofte som dette, er Danmark (begrenset sammenlignbarhet), Isle of Man, Storbritannia og Østerrike, med tall fra 49 til 31 % for beruselse siste 30 dager. Landene i den andre enden av skalaen er Armenia (2 %) og Kypros (9 %).

En annen måte å måle beruselse på, har vært å spørre skoleelevene hvor ofte de har drukket fem drinker eller mer i den enkelte drikkesituasjon. Dette målet på "hard episodisk drikking" avdekker til en viss grad et annet mønster enn spørsmålet om beruselse. Enkelte land skårer høyt på begge målene, f.eks. Danmark (begrenset sammenlignbarhet), Isle of Man og Storbritannia. Det finnes imidlertid land der mange skoleelever rapporterer om hard episodisk drikking i løpet av siste 30 dager, mens de samtidig skåret relativt lavt når de gjaldt beruselse i samme periode. Eksempler på land her er Malta, Portugal, Estland og Latvia.

I snitt rapporterte 43 % av skoleelevene som deltok i ESPAD-undersøkelsen, om hard episodisk drikking i løpet av siste 30 dager, og dette var vanligere blant gutter (47 %) enn jenter (39 %). Guttene dominerte i de fleste landene. I et par land var imidlertid tallene omtrent like store, men det var også noen land der flere jenter enn gutter oppga dette. Det mest slående eksempelet er Norge, der 42 % av jentene og 35 % av guttene rapporterte om hard episodisk drikking i løpet av siste 30 dager.

I snitt gikk hard episodisk drikking siste 30 dager opp fra 1995 til 1999, men også fra 2003 til 2007. For denne siste perioden gjaldt dette særlig jenter, med en økning fra 35 til 42 %. Mens hard episodisk drikking var gjennomsnittlig langt vanligere blant gutter enn blant jenter i 1995, var forskjellene blitt mye mindre i 2007. Blant landene som registrerte en vedvarende oppadgående trend for alle fire undersøkelser, var Kroatia, Tsjekkia, Malta, Portugal og Slovakia.

Mer enn halvparten av landene registrerte en økning i den siste studien. Den største økningen fra 2003 til 2007 ble funnet i Portugal, der andelen skoleelever som rapporterte om hard episodisk drikking siste 30 dager gikk opp fra 25 til 56 %, dvs. med 31 prosentpoeng. Andre land med store økninger var Polen (som omtrent var nede på 1999-nivå etter en nedgang i 2003) (16 prosentpoeng), Frankrike (15), Kroatia (14) og Bulgaria (12).

Mange skoleelever rapporterte at deres alkoholforbruk siste 12 måneder hadde skapt problemer. I snitt svarte 15 % at de hadde opplevd alvorlige problemer i forhold til foreldrene, og omtrent like mange (13 %) svarte at de hadde hatt "dårlige skole- eller arbeidsprestasjoner", "alvorlige problemer i forhold til venner" eller kommet i "slagsmål". Blant landene der mange av skoleelevene rapporterte om problemer i forbindelse med alkoholforbruket, er Bulgaria, Isle of Man, Storbritannia og Latvia. På landnivå er det en positiv korrelasjon mellom opplevde problemer og beruselse siste 30 dager.

De fleste alkoholrelaterte problemer forekommer i gjennomsnitt hyppigere hos gutter enn hos jenter. Dette er særlig uttalt når det gjelder "slagsmål" og "problemer med politiet". For en del av problemene er gjennomsnittstallene omtrent de samme, og for ett ("alvorlige problemer i forhold til venner") er tallet til og med litt høyere for jenter.

Illegale rusmidler

En tredel av skoleelevene i ESPAD-landene har lett tilgang til cannabis. Gutter anser at cannabis er noe lettere tilgjengelig enn jenter, men kjønnsforskjellen er ganske liten. Amfetamin og ecstasy anses ikke som like lett tilgjengelig som cannabis.

Ifølge undersøkelsen fra 2007 har i gjennomsnitt 23 % av guttene og 17 % av jentene prøvd illegale rusmidler minst én gang. Uttrykket "illegale rusmidler" innbefatter cannabis, amfetamin, kokain, crack, ecstasy, LSD og heroin. Det er store variasjoner i rapportert bruk av illegale rusmidler fra et land til et annet. I Tsjekia rapporterer nærmere halvparten (46 %) av skoleelevene om slik bruk, og relativt mange (grovt regnet en tredel) også i Frankrike, på Isle of Man, i Slovakia og Sveits. På Kypros og Færøyene og i Norge og Romania rapporterer bare rundt 6 % om bruk av illegale rusmidler. Prevalenstillene er ofte lavere i de nordiske land og i Øst-Europa.

Flesteparten av skoleelevene som har prøvd illegale rusmidler, har prøvd cannabis. Bruk av cannabis noen gang ble rapportert av 19 % av skoleelevene, mens 7 % hadde prøvd ett eller flere av de andre rusmidlene oppført på listen. Ecstasy, kokain og amfetamin deler andreplassen (3 % hver), mens LSD, crack og heroin ble sjeldnere rapportert (1–2 %). I 2007 var Bulgaria, Estland, Isle of Man, Latvia og Slovakia de fem landene som hadde høyest tall for bruk av ecstasy noen gang (prevalens rundt 6–7 %).

Andre stoffer det ble stilt spørsmål om, men som ikke sto på narkotikaindeksen, var "magic mushrooms", GHB og anabole steroider. Bruk noen gang av "magic mushrooms" ble rapportert av 3 %, mens GHB og steroider ble nevnt av 1 %, eller samme størrelsesorden som for intravenøs bruk av narkotika.

Siden cannabis er det hyppigst brukte illegale rusmiddelet, er det verdt å ta en nærmere titt på dette stoffet. Bruk av cannabis siste 12 måneder ble rapportert av 14 % av alle skoleelever, mens bruk siste 30 dager ble oppgitt av 9 % av guttene og 6 % av jentene (middeltall 7 %). I de to landene der prevalensen var høyest (Tsjekia og Isle of Man), rapporterte en av seks skoleelever om cannabisbruk siste 30 dager, noe som indikerer at cannabisbruk er vanligere i disse landene. I Armenia, på Færøyene, i Finland, Norge, Romania og Sverige rapporterte bare 1–2 % om slik nyere bruk. De fleste høyprevalensland er i Vest-Europa.

I de fleste landene, men ikke alle, er det flere gutter enn jenter som har brukt cannabis siste 30 dager, særlig i høyprevalenslandene. De landene hvor mange skoleelever rapporterer bruk av cannabis siste 30 dager, er i mange tilfeller de samme hvor mange skoleelever rapporterer at de har hatt anledning til å prøve cannabis uten å ha gjort det.

De relativt høye prevalenstillene for bruk av cannabis blant ungdom i Europa reiser spørsmålet om hvilke virkninger dette stoffet potensielt kan ha for enkeltindividet og for samfunnet. Risikoen for cannabisrelaterte problemer i de 17 ESPAD-landene som hadde lagt fram slike data, ble beregnet ved å analysere den frivillige tilleggsmodulen (CAST). Grovt regnet ble én av sju ungdommer som hadde brukt cannabis siste år (14 %), klassifisert til å ha høy risiko for å utvikle cannabisrelaterte problemer, mens den gjennomsnittlige prevalensen av høyrisikobrukere på tvers av landene var 2 %. Det ble funnet landspesifikke forskjeller i risikoen for skade fra bruk av cannabis, og prosentandelen høyrisikobrukere i en befolkning tilsvarer prevalensen av cannabisbruk i det enkelte land. På befolkningsnivå øker med andre ord prevalensen av høyrisikobrukere med prevalensen av cannabisbruk.

I de ESPAD-landene som har sammenlignbare data fra alle fire undersøkelser, rapporterte 12 % av skoleelevene i 1995 at de noen gang hadde brukt illegale rusmidler, og i 2003 var dette tallet steget til 21 %. Resultatene fra 2007 tyder imidlertid på at den oppadgående trenden for bruk av illegale rusmidler har snudd ettersom bare 18 % av skoleelevene rapporterte om slik erfaring dette året. Utviklingen er praktisk talt identisk for begge kjønn, og jentene ligger konsekvent om lag fem prosentpoeng under guttene.

Selv om den generelle trenden mellom 2003 og 2007 peker nedover, kan en håndfull land vise motsatt utvikling i 2007. Estland og Slovakia har gjennom alle de fire målingene (1995–

2007) hatt en vedvarende økning, mens Tsjekkia, Litauen og Malta har en generelt oppadgående trend perioden sett under ett.

Ingen land har vedvarende nedgang, men Irland og Storbritannia har en kraftig reduksjon i bruken av illegale rusmidler for perioden sett under ett (grovt regnet 14 prosentpoeng ned), men det er også en liten nedgang på Færøyene (6 prosentpoeng ned for 1995–2007). Man kan merke seg at selv om Estland og Storbritannia har samme prevalensnivå i 2007 (ca. 28 %), har de kommet dit fra helt forskjellig utgangspunkt – for Estlands del opp fra 8 % i 1995, og for Storbritannia ned fra 42 %.

Siden det er stor samvariasjon på landnivå mellom bruk av illegale rusmidler og bruk av cannabis, vil utviklingen av bruk av cannabis noen gang helt naturlig være mer eller mindre den samme som for bruk av illegale rusmidler. Gutter har beskjedent høyere relativt nyere cannabisbruk, og kjønnsforskjellen varierer ikke over perioden.

Det generelle inntrykket er at økningen i bruk av illegale rusmidler mellom 1995 og 2003 i ESPAD-landene i det minste har flatet ut, om ikke gått ned, særlig med tanke på at ikke noe land har notert økning i nyere bruk av cannabis i perioden mellom 2003 og 2007.

Andre stoffer

Ikke-forskrevet bruk noen gang av angstdempende eller beroligende midler rapporteres hyppigst i Polen, Litauen, Frankrike og Monaco – der om lag 15 % av skoleelevene oppga slik bruk i undersøkelsen fra 2007 – mens de laveste nivåene ble rapportert av skoleelever fra Armenia, Østerrike, Russland og Storbritannia (0–2 %). I snitt er det noen flere jenter enn gutter som rapporterer om ikke-forskrevet bruk av disse midlene (8 % mot 5 %), og i de åtte landene hvor slik bruk forekommer hyppigst, er andelen jenter dobbelt så stor som andelen gutter. Om lag halvparten av landene har ingen kjønnsforskjeller av betydning. Den generelle trenden er ganske stabil fra 1995 til 2007, og det både om man ser på hvert kjønn og på hvert land separat.

Samtidig bruk av alkohol og piller (“legemidler”) for å oppnå rus ble rapportert av 6 % i gjennomsnitt i 2007, da av noen flere jenter enn gutter (8 % mot 5 %). Denne variabelen viser enkelte likhetstrekk med den andre variabelen når det gjelder bruk av legemidler nevnt over. For det første er andelen skoleelever som oppgir livstidsprevalens for disse to variablene, mer eller mindre like stor. For det andre er denne atferden ganske stabil over tid, i det minste i snitt for de landene som har data tilgjengelig fra alle fire undersøkelser (med unntak for en oppadgående trend i Tsjekkia og Slovakia og en nedadgående trend i Finland, Sverige og Storbritannia). For det tredje er dette en av veldig få variabler hvor jentene over tid konsekvent er i flertall. I perioden 1995–2007 ligger jentene ca. fire prosentpoeng over guttene. Det landet som i 2007 hadde høyest prevalens av bruk noen gang av alkohol sammen med piller, var Tsjekkia (18 %), mens Armenia og Ukraina har spesielt lave nivåer (1 %).

Skoleelever fra Kypros, Isle of Man, Malta og Slovenia rapporterer høyest prevalens av bruk av sniftestoffer i 2007 (16 %), mens bare 3 % nevner sniftestoffer i Bulgaria, Litauen og Ukraina. Gjennomsnittet for bruk noen gang av sniftestoffer for alle ESPAD-land er 9 %, og på aggregert nivå er det ingen forskjeller mellom jenter og gutter. Omfanget av bruk siste 12 måneder og siste 30 dager er relativt parallell med bruk noen gang. Det avdekkes ikke noe typisk geografisk mønster idet de høyeste tallene for bruk av sniftestoffer rapporteres fra ulike deler av Europa. Tallene for livstidsprevalens har holdt seg relativt stabile i perioden 1995–2007 i de landene som har data fra alle de fire undersøkelsene. Den største nedgangen har funnet sted i Litauen og Storbritannia (ca. 12 prosentpoeng ned) og den største oppgangen i Finland og Slovakia (6 poeng opp).

Sluttkommentar

Det er vel kjent at det på individnivå ofte er en forbindelse mellom bruk av ulike stoffer. Aggregerte data fra 2007 viser også tydelige forbindelser mellom bruk av forskjellige stoffer på landnivå. Det kan konkluderes at i land der mange skoleelever rapporterer nyere (siste 30 dager) alkoholbruk og beruselse, vil sannsynligvis flere skoleelever oppgi erfaring med illegale rusmidler, snifffestoffer og bruk av alkohol sammen med piller, og vice versa. Vi finner imidlertid ingen korrelasjon på landnivå mellom ikke-forskrevet bruk av angstdempende eller beroligende midler og bruk av stoffene nevnt over.

Ni hovedvariabler ble valgt for å produsere en oversikt over resultatene for 2007 etter land: forbruk av alkoholholdig drikke i løpet av siste 12 måneder, beruselse i løpet av siste 12 måneder, alkoholvolum (100 % alkohol) konsumert ved siste drikkesituasjon, sigarettøyking i løpet av siste 30 dager, bruk noen gang av marihuana eller hasj (cannabis), bruk noen gang av noe annet illegalt rusmiddel enn cannabis, bruk noen gang av snifffestoffer, bruk noen gang av ikke-forskrevne angstdempende eller beroligende midler samt bruk noen gang av alkohol sammen med piller med sikte på å oppnå rus.

Prevalenstillene for det enkelte land for hovedvariablene sammenlignes med gjennomsnittet for alle land. De landene som skårer over eller rundt gjennomsnittet for de fleste av de ni målene, er Østerrike, Tsjekkia, Danmark (begrenset sammenlignbarhet), Tyskland (7 delstater), Isle of Man, Slovakia og Storbritannia. Landene hvis resultater for det meste lå rundt eller under gjennomsnittet, var Armenia, Kypros, Hellas, Island, Portugal og Romania. Færøyene kunne også vært med på denne listen, selv om landet mangler informasjon for to av variablene.

To land som geografisk sett ligger svært langt fra hverandre, Armenia og Isle of Man, er også de landene som er mest forskjellige med hensyn til rusmiddelbruk. For alle hovedvariabler som ble sammenlignet, rapporterer armenske skoleelever nivåer som ligger godt under gjennomsnittet, mens skoleelever på Isle of Man ligger godt over snittet for alle variabler unntatt to. For eksempel rapporterer nærmere ti ganger så mange skoleelever på Isle of Man som i Armenia at de har vært beruset i løpet av de siste 12 månedene, og at de noen gang har brukt cannabis eller et annet narkotisk stoff.

Fem av de sju landene som skårer høyt på hovedvariablene, grenser til hverandre og ligger relativt sentralt i Europa. De to andre, Isle of Man og Storbritannia, er naboland og ligger heller ikke så langt fra de andre høyprevalenslandene. Seks land (eller sju om vi tar med Færøyene) nevnes over i forbindelse med at de har lave prevalenstill for hovedvariablene. Men de ligger ikke inntil hverandre. Tvert imot: De ligger relativt langt fra hverandre, spredt over hele Europa. Med unntak av Romania ligger lavprevalenslandene langs yttergrensene av det europeiske kontinent.

De generelle trendene for bruk av narkotika for alle land som har data fra alle fire undersøkelsene, varierer noe avhengig av hvilken variabel fokuset rettes mot. For hele perioden observeres en nedgang i sigarettbruk siste 30 dager. Kjønnforskjellen var på fire prosentpoeng i 1995, men denne lille forskjellen var helt borte i 2007. Den stigende trenden mellom 1995 og 2003 for bruk noen gang av illegale rusmidler – framfor alt cannabis – har flatet ut, og tallet for 2007 ligger tre prosentpoeng under tallet for 2003. Alkoholbruk siste 12 måneder, bruk noen gang av ikke-forskrevne angstdempende eller beroligende midler, bruk noen gang av alkohol sammen med piller samt bruk noen gang av snifffestoffer viser knapt noen endringer fra den ene undersøkelsen til den andre. Det avdekkes ingen forskjeller mellom kjønnene når det gjelder illegale rusmidler eller andre stoffer som er nevnt.

Det noteres imidlertid en oppadgående trend for hard episodisk drikking i perioden 1995–2007 (9 prosentpoengs økning), som hovedsakelig må forklares med økt prevalens blant jenter i mange land. De fleste målene på rusmiddelbruk viser i den senere tid (2003–2007) en stabil eller moderat nedadgående gjennomsnittlig trend, bortsett fra for hard episodisk drikking.

Helhetsinntrykket av de langsiktige endringene i rusmiddelbruk blant skoleelevene i ESPAD-undersøkelsen, basert på informasjon fra de landene som har slike data, er dermed at situasjonen er blitt bedre, bortsett fra for målet på hard episodisk drikking, som viser en økning i perioden.

Trendene for det enkelte land kan imidlertid avvike fra dette generelle bildet. Når det gjelder endringer i den senere tid, kan skoleelever i Belgia (Flandern), Island, Irland, Sveits og Storbritannia ofte rapportere lavere nivåer av rusmiddelbruk for mange av variablene. Land som har sett økninger i den senere tid, er Latvia og Slovakia. Utviklingen har vært mer blandet i Frankrike, Portugal og Slovenia, der man har oppadgående trender for alkoholrelaterte variabler, samtidig som trendene for andre variabler, som bruk av illegale rusmidler, går ned. Det motsatte er tilfelle i Litauen og Russland (Moskva), der bruk av alkohol og sigaretter faller samtidig som bruk av illegale rusmidler går opp.

En del langsiktige trender på landnivå bør også nevnes. For eksempel Storbritannia: Her viser de fleste målene på rusmiddelbruk faktisk ingen økning i det hele tatt fra den første til den fjerde og siste undersøkelsen som er gjennomført. For de fleste variablene som sammenlignes, har britiske skoleelever faktisk en nedgang, eller i verste fall en stabil situasjon. Eksempler på andre land hvor situasjonen i det minste totalt sett er stabil, og for mange variablers del har en nedadgående trend i perioden, er Finland, Island, Irland og Sverige.

Land som har mer oppadgående enn nedadgående langsiktige trender, er Tsjekkia og Slovakia. Det samme er til en viss grad tilfelle for Estland og Litauen, selv om tallene fra siste undersøkelsesrunde i 2007 noen ganger indikerer at situasjonen har stabilisert seg (uten at den er nede på de lave nivåene fra 1990-tallet). Land som har langsiktig nedgang i bruken av rusmidler, er ofte i Vest-Europa, og land som har økning ofte i Øst-Europa. Dette gjelder særlig for de siste økningene i perioden 2003–2007.

For å oppsummere indikerer trendutviklingen i løpet av de 12 årene ESPAD-prosjektet har vart, redusert røyking i de fleste landene. Situasjonen er mer eller mindre uforandret når det gjelder bruk av alkohol siste 12 måneder og siste 30 dager. På den annen side viser hard episodisk drikking en liten, men konstant økning i perioden. Bruken av illegale rusmidler domineres fortsatt av cannabis. Fire av de seks landene som hadde høyest prevalens for cannabis i 2003, viser en nedgang i 2007, og ikke ett eneste land har økning i nyere bruk (siste 30 dager) av cannabis. Det generelle inntrykket når det gjelder bruk av illegale rusmidler, er at den oppadgående trenden mellom 1995 og 2003 nå har flatet ut, med tall som faktisk er litt lavere i 2007 enn i 2003.

Den fjerde runden med innsamling av ESPAD-data i 2007 ga mye ny, viktig informasjon om endringene i skoleelevers rusmiddelbruk. Jo flere ganger denne undersøkelsen gjennomføres i framtiden, jo klarere vil vi kunne danne oss et bilde av trendene. Vi ser allerede fram til neste undersøkelse, for å se om trendskiftet i bruken av illegale rusmidler og det reduserte sigarettforbruket vil fortsette og om hard episodisk drikking også framover vil bli vanligere. Neste datainnsamling vil bli interessant, ikke bare av denne grunn, men også fordi vi da vil få den første oppfølgingsstudien av de nye landene (Armenia og Monaco) og av de fem nye landene som deltok i den ekstra datainnsamlingen i 2008. Vi håper enda flere land i Europa vil ta del i den neste undersøkelsen, i tillegg til de over 40 landene som allerede er med i ESPAD-prosjektet.

